

ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ PESSİNUS SİKKELERİ IŞIĞINDA PESSİNUS'UN ROMALILAŞMA SÜRECİ¹

Dr. Öğr. Üyesi Hacer KUMANDAŞ YANMAZ²

ÖZET

Romanizasyondan çok Romalılaştırma politikasının daha etkin olduğu Küçük Asya'daki şehir devletleri, bu politikanın etkisiyle, Augustus'tan başlayarak, Roma imparatorlarını birer tanrı gibi görmüş ve onlara tapınak inşa etmişlerdir. Galatlı Tolistobogların başkenti Pessinus'taki Augustus Tapınağı da bu tapınaklara ait güzel bir örneği temsil etmektedir. Roma imparatorluk dönemi Pessinus sikkelerinde, Tiberiustan başlayarak Geta dönemine kadarki süreçte, bu tapınağa ait olduğu düşünölen hexastil tapınak tasviri yer almaktadır. Galatlar'ın kabile kimliklerine ait ilk izlere, Roma imparatorluk dönemi Pessinus sikkelerinin arka yüz lejantlarında rastlanılmaktadır. İlk olarak, Antoninus Pius (İS 138-161) sonra sırasıyla, Marcus Aurelius (İS 161-180), Lucius Verus (İS 161-169) ve Septimus Severus sikkelerinin arka yüz lejantlarında Galatların ve Galatlara ait Pessinus'a hakim Galat boyu olan Tolistobogların adlarının kısaltması görölmektedir. Septimius Severus'dan sonra Pessinus sikkeleri üzerinde Galatia ve Tolistobogi, unvanları artık görölmez. Buda artık Pessinus halkının eski kabile kimliklerinden uzaklaşp, iyice Romalılaşmaya başladığını açıkça ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sikke, Pessinus, Galatia, Romanizasyon, Romalılaştırma, Tapmak, Tolistobogi.

THE ROMANISATION PROCESS OF PESSINUS IN THE LIGHT OF PESSINUS COINS FROM THE ROMA IMPERIAL PERIOD

ABSTRACT

In the small scaled towns which the policy of romanisation was more effective than romanisation, locals regarded the Roman emperors as gods from the reign of Augustus by virtue of this policy, and so they built temples for these gods. The temple of Augustus in Pessinus, the capital of Galatian Tolistobogoi, represents as a favorable sample of these temples. On the Pessinus coins, which were struck in the Roman Imperial Period from the reign of Tiberius to Geta, a depiction of a hexastyle temple that is assumed as this temples appears as well.

The earliest traces about the tribal identities of Galatians are found on the reverse legends of Pessinus coins from the Roman Imperial Period. The abbreviations of names, such as Galatians and Tolistobogoi, the dominating Galatian tribe in Pessinus, appear on the reverse legend of Pessinus coins from firstly, the reign of Antonius Pius (138-161 AD), and then respectively, Marcus Aurelius (161-180 AD), Lucius Verus (161-169 AD) and Septimus Severus. After the reign of latter emperor, the titles of Galatia and Tolistobogoi don't appear anymore on the Pessinus coins. This means that Pessinian locals estranged to their own roots and began to romanisation properly.

Keywords: Coin, Pessinus, Galatia, The Romanization, Romanization Up, Worship, Tolistobogi.

¹ "Roma İmparatorluk Dönemi Pessinus Sikkeleri Işığında, Pessinus'un Romalılaşma Süreci", adlı makale, Galatia (Galatya) Bölgesi Pessinus Darplı Sikkeleri adlı Doktora tezimin bir bölümünü oluşturmaktadır.

² Kars Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

GİRİŞ

Romanizasyonun en önemli ayağı olan İmparator kültü, ölümlü bir kişinin ölümünden sonra tanrılaştırılarak tanrılar arasına katılması (Hellenic apotheosis, Latince consecratio) geleneğinin bir ürünüdür (Kaya, 2000: 233). Helenistik hükümdar kültüründen gelmiş ve temelde Romalılara yabancı olan bu kült, Küçük Asya'daki Hellenleşmiş halkın (Franke, 2007: 13) yaşamında önemli bir yer edinmişti. Romanizasyonun bir sonucu olarak Augustus döneminde teşvik edilen (Yurtsever, 2012: 60) ve yayılan imparator kültü (Yurtsever, 2012: 22), Roma'da imparatorun ölümden sonra tanrılaştırıldığı resmi bir devlet kültüne (Claerhout – Devreker, 2008: 54) dönüşmüştü.

Hemen her kenti güçlü bir Hellen kültürünün izlerini taşıyan Küçük Asya'da Romanizasyon, şehir kültürünün çok fazla gelişmediği yerlerde uygulandığı politika (Öztürk, 2009: 277) ile bir değildi. Küçük Asya'da Romanizasyondan çok Romalılaştırma (Yurtsever, 2012: 47) politikası daha etkindi. Romanizasyondaki amaç, toplumun tamamını asimile (Yurtsever, 2012: 46) ederek, kendi kültürünü empoze etmektir. Güçlü bir kültüre sahip olan Küçük Asya'da ise bunu yapmak kolay değildi ve Roma ancak Küçük Asya halkını Romalılaştırabilirdi. Küçük Asya'daki elitlere verilen Roma vatandaşlığı ile baş gösteren Romalılaşma ise bu kişilere halk tabanında büyük faydalar sağlamıştır. Roma vatandaşlığı alan kişiler ise, bunun karşılığı olarak da halkı, Romalı gibi davranmaya, düşünmeye ve Roma bağımlılığına (Öztürk, 2009: 277-278) yönlendirmiştir.

Roma Döneminde Anadolu, her birinin başında kendi valisi bulunan eyaletlere (Claerhout – Devreker, 2008: 54) bölünmüştü. Küçük Asya'da siyasal birlik oluşturmaya çalışan Roma'nın Küçük Asya'daki yol sistemini geliştirmesi (Yurtsever 2012: 47) bir yandan Roma'nın bölgede kontrolünü kolaylaştırırken diğer yandan da Romalılaşma sürecini hızlandırıyordu.

1. İMPARATORLUK KÜLTÜ

Roma imparatorlarının tanrılaştırılması ve kendilerine dinsel ayin düzenlenmesi olarak bilinen İmparator kültü, ilk olarak İÖ 1. yüzyılın ikinci yarısında görülmeye başlamıştır. İS 2 yüzyıl ise, kültürün en yaygın olduğu (Yurtsever, 2012: 67) dönemdir. İmparatorluk kültü geleneği İS 3. yüzyılın ortaları (Price, 2004: 117) hatta 4. yüzyıla (Anadolu, 1970: 31) kadar devam etmiştir. Bu kült İS 4. yüzyıla beraber, Hristiyanlık inancının (Yurtsever, 2012: 66) etkisi ile önemini yitirmiştir. İlk olarak Caesar, kendisini “Divus Iulius” ilan etmişti. Augustus ise, eyaletlerde tanrısal tapınımına, yalnızca Tanrıça Roma Kültüyle birlikte rıza göstermiş ve Romalılara kendi şahsına kültü yasaklamıştı (Franke, 2007: 13). Yani kısacası, İmparator kültü Augustus ile birlikte köklü bir değişime uğramıştı. Augustus, ölümünün ardından senato tarafından tanrılaştırılarak “Divus Augustus” (Kaya, 2000: 233) adı altında devlet tanrısı ilan edilmişti. Yetkili makamların tayin ettiği bir rahipler heyeti tarafından yönetilen (Claerhout – Devreker, 2008: 54) İmparator kültüne en fazla layık görülen imparator, Augustus ve Tiberius'tur. Yine Augustus'un ölümünden sonra gitgide gelişen imparator kültü, Caligula, Nero, Domitian ve Commodus zamanında (Franke, 2007: 13) imparatorluğu birleştirici bağ ve tüm vatandaşların imparatora ve senatoya saygısını temsil eden bir simge olmuştur.

Böylece Roma'da meşrulaşmış olan imparatorların ve yakınlarının devlet tanrıları arasına katılması geleneği ve imparator ve yakınlarının öldükten sonra tanrı olabilmeleri, senatonun ve imparatorun halefinin onayı sonucu gerçekleşiyordu (Kaya, 2000: 233). Anadolu'da tespit edilen imparator kültü tapınaklarının sayısı 100e yakındır (Tekin, 2012: 224).

Roma imparatorluğunun egemenliği altına giren Anadolu'daki şehir devletleri, Romalılaştırma politikasının etkisiyle, Augustus'tan başlayarak, Roma imparatorlarını birer tanrı gibi görmüş ve onlara tapınak (Üreten 2014, 335) inşa etmişlerdir. Örnek olarak Yakınında bulunan bir yazıtta, Roma ve Augustus tapınımı için yapıldığı yazan Ankara Augustus Tapınağı (Akurgal, 1983: 243; Halfmann, 1986: 35-42; Stephen, 1995: 103-111; Kadioğlu-Kutalmış, 2007: 21-151) Pessinus Augustus Tapınağı (Claerhout – Devreker, 2008:70-75), Muğla İli, Yatağan İlçesi, Eskihisar Köyü'nde bulunan Stratonikeia Augustus Tapınağı, Aydın Karacasu İlçesi Afrodisyas Sebasteion Tapınağı, Isparta Yalvaç Augustus Tapınağı, Efes Hadrian Tapınağı, Bergama Akropol Traian Tapınağı, Balıkesir Erdek İlçesi Kyzikos Hadrian Tapınağı v.b. gösterilebilir. Aynı zamanda Anadolu'daki şehir devletleri, var olan Tanrı/Tanrıça tapınaklarını da Roma İmparatorlarına ithaf etmişlerdir (Üreten, 2014: 335). Örneğin Priene Athena Polias Tapınağında Augustus'a tapınım yapılırken, Teos Dionysos Tapınağında Hadrian'a, Sardes Artemis Tapınağında ise İmparator Tiberius ve Claudius'a tapınılmıştır. Aynı zamanda imparator kültü ile beraber düzenlenen oyunlarda Romalılaştırma politikasında önemli roller oynuyordu.

Augustus'un, Roma Cumhuriyeti'nin kalıntıları üzerine yapılandığı, Augustus ve aile üyelerinin kültü, hızla Anadolu'ya yayılmış ve çok geçmeden yeni fethedilen Galatia eyaletine de ulaşmıştır. Galatia eyaleti kurulur kurulmaz, Anadolu'nun iç kesimlerinin sosyo-politik olarak yeniden biçimlendiği bir dönemde Ankyra Sebasteion'nu kurulmuştur. (Coşkun, 2009 (2010):174). Augustus öldüğünde eyalet merkezi olan Ankyra'da (Kadioğlu- Görkay-Mitchell, 2011: 29) da bu kült güçlü bir şekilde oluşturulmuştu. Augustus ve Tanrıça Roma tapınımı için yapıldığı (Akurgal, 1983: 243; Halfmann, 1986: 35-42; Stephen, 1995: 103-111; Kadioğlu-Kutalmış, 2007: 21-151) yakınında bulunan bir yazıtla ispat edilmiş olan Augustus Tapınağı ve Ankyra, Augustus İmparator kültü kutlamalarının ve festivallerin odak noktası olmayı, sonraki 250 yıl boyunca sürdürmüştür. Claudius ve Vespasianus'un hüküm sürdüğü dönemler arasında ise; Ankara ve Pessinus'taki Galat halkından seçilen tapınak rahiplerine “yüksek rahip” sıfatı verildiği, yine yazılı kaynaklardan (Kadioğlu- Görkay-Mitchell, 2011: 29) öğrenilmektedir. Antiochia ad Pisidian (Yalvaç) ve Ankyra'da olduğu gibi, İmparator Tiberius'un (İS 14–37) büyük inşaat programının bir parçası olarak Pessinus'ta da bir Augustus tapınağı, yani Sebasteion yapılmıştır(Claerhout-Devreker, 2008: 70-75). Pessinus'ta darp edilen Roma imparatorluk dönemi sikkelerinde arka yüzünde ilk olarak kullanılan hexastyle tapınak örnekleri ile Pessinus'ta darbın son bulduğu Geta dönemine kadar kullanılan hexastyle tapınak örnekleri benzer tipte basılmıştır. Hexastyle tapınak, Tiberius (Kat. No. 1) döneminden itibaren başlayarak, Claudius (Kat. No. 2), M.Aurelius (Kat. No. 26), Septimius Severus (Kat. No.42), Julia Domna, (S. Severus'un Karısı) (Kat. No. 44) Caracalla (Kat. No. 45), ve Geta (Kat. No. 46) zamanında da kullanılmıştır. Arka yüzde kullanılan bu hexastyle tapınak, Kybele adına yapılan tapınağı temsil ediyor olabileceği gibi, Augustus tapınağı, yani Sebasteion da olma ihtimali vardır. Bu tapınak ister yerel yönetime ait isterse de Ankyra'daki eyalet tapınağın yerel bir şubesi (Claerhout-Devreker, 2008: 81) olsun, muhakkak imparatorluk kültürünün Pessinus'a girişinin en önemli göstergesidir.

Önemli bir kült olan İmparator tapınımı ile ilgili Pessinus'ta MS. 1. yy.dan 3. yy. kadar olan süreçte basılmış tapınak betimlemeli sikke örnekleri üzerinde yapılan incelemelerde, bu tapınımına dair bir veriye (Coşkun, 2009 (2010):174) rastlanılmamıştır. Ancak Marcus Aurelius (Kat. No. 30-35) ve Lucius Verus (Kat.No. 37-41) dönemlerinde arka yüzde **CEB TOΛΙΣΤΟΒΟ ΠΕΣΣΙΝΟΥΝΤΙΩΝ** (Seb[astenoio]) (Coşkun, 2013: 88) Tolistobo Pessinuntier) **Tanrı Augustos'a adanan Tolistobogların Pessinusu** lejantı görülmektedir. Ancak Lucius Verus döneminden sonra, Pessinus sikkelerinin arka yüzünde bu lejanta rastlanılmamıştır.

Aynı zamanda İmparator tapınımına dair başka bir veriye rastlanılmamış olmasının en önemli nedenlerinden biri de, Pessinusluların Augustus döneminde Ankyra Kültüne iştirak etmeye başlamış olmalarıdır. Aynı zamanda bu sayede Pessinus'un elit sınıfına mensup kimseler, kült içinde rahip göreviyle iştirak etmeye başlamıştır. Pessinus kentinin vatandaşlarının festival etkinliklerinde görev aldıkları ve kentlerine bir Sebastos heykeli diktikleri (söz konusu heykelin Kibele tapınağı içine yerleştirildiği anlaşılmaktadır) bilinmektedir (Coşkun, 2009 (2010): 184). Bu heykelin dikilmesi, büyük olasılıkla Pessinus'a imparator kültürünün İS 31/32'de resmi olarak girişini (Claerhout-Devreker, 2008: 81) göstermektedir. Bu kült için gerekli olan Sebastion'un inşası da muhtemelen aynı tarihlerde tamamlanmış ve hizmete açılmış olmalıdır.

2. NEOKOROS KÜLTÜ VE ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ PESSİNUS SİKKELERİNE ETKİSİ

Bir eyalette imparator kültürüne ayrılmış tapınak kuran şehre verilen bir unvan olan "Neokoros", kelime anlamı olarak "tapınak muhafızı" demektir. Sikkelerde görülen neokoros yazısı, sikkenin basıldığı kent devletinde imparator tapınağının (kültünün) bulunduğunu göstermektedir. Anadolu'da neokoros kültüne sahip kentlerin sayısı 100 ü geçmektedir (Tekin, 2012: 224). Roma imparatorluk döneminde İmparator Kültü olmasına karşın şu ana kadar tespit edilen Pessinus sikkelerinde Neokoros unvanı görülmemektedir. Bir şehir için onur kaynağı(Burrell, 2004: 166) olan Neokoros unvanını Pessinus'un aldığına dair herhangi bir yazılı kaynakta tespit edilememiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri, ilk önce Tektosag Galatları'nın, sonra da Roma'nın Galatia eyaletinin başkenti olan Ankyra'nın, ancak Caracalla zamanında "Neokoros" unvanını almış olmasıdır. Ankyra'nın İmparator Nero (İS 54-68) zamanında, "kültür bakımından birlik gösteren şehir" anlamında "Metropolis" (Yalçınkaya, 2009: 57) unvanı alması, gerek sikkelerde gerek Augustus Tapınağındaki yazılarda ilan edilmiştir. Bunun yanında Ankyra Darphanesinde, Antoninus Pius (İS 138-161) döneminden başlayarak Gallienus dönemine kadar basılmış olan sikkelerin arka yüzlerinde yer alan ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΓΑΛΑΤΙΑΣ (*Metropolis tes Galatias*, Galatların Metropolis) veya ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΑΝΚΥΡΑΣ (Ramsay, 1899: 280) (*Metropoleos Ankyras*, Ankara Metropolis) ibaresi kente verilen önemi (Smith, 1878: 134) ortaya koymaktadır.

Neokoros, bir eyaletteki tüm tapınaklardan sorumlu bir din adamıdır. Bu onur memurunun görevi, tapınakların yapısal bakımlarıyla ilgilenmek, tüm dinsel kuralları gözetmek ve tapınağın mali konularını (Franke, 2007: 24) düzenlemektir. Bu din adamları imparatorlarını tanrılaştırma işlevini de üstlenince, imparatorlar adına tapınaklar inşa eden şehirler de Neokoros (Burrell, 2004: 166) olarak adlandırıldılar.

Roma'nın Romanizasyon politikasının bir ayağı olan onur unvanları şehirler için bir prestij (Yurtsever, 2012: 46) demektir. Gallienus zamanındaki Ankara sikkelerinde şehrin ikinci kere Neokoros olduğunu belirtmek için sikkelerin üzerinde BN (*bis neokoros*, iki kere neokoros) yazıldığı görülür (Burrell, 2004: 166).

Pessinus'un bu unvana sahip olup olmadığı kesinleşmiş bir konu değildir. Ancak böylesine önemli bir unvanın kent sikkelerinde olmamasının başka bir nedeni de Ankara'nın bu unvanı Caracalla döneminde almasından kısa bir süre sonra, imparator Geta döneminin ardından, kentin darphanesinde sikke basımına son verilmiş olması olabilir. Diğer bir neden ise, Pessinus'un asırlarca tanınmasına ve ünlenmesine neden olan dünyaca ünlü Kybele kültüne imparatorların duyduğu saygının bir ifadesi olarak, sikkelerinde bu unvana yer verilmesini istememeleri olabilir.

Pessinus darphlı sikkelerin dışında, Pessinus'taki kent yaşamı konusunda çoğunluğu yazıtlardan elde edilen bilgilerin ışığında Başrahiplerin ve onların aile üyelerinin, bir Yunan kentindekini andıran yeni yaşam biçimini benimsemiş oldukları görülmektedir. Ayrıca Pessinus'ta, Boule (kent meclisi), arkhon (yönetici) agoranomos (çarşı sorumlusu) gymnasiarkh (gymnasium sorumlusu) paidonomos (çocukları korumakla sorumlu kamu görevlisi) gibi (Claerhout-Devreker, 2008: 37-38) Yunan kentlerine özgü kurum ve yetkililerin olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda Pessinus'taki Mezar yazıtları da (Claerhout-Devreker 2008: 39), Pessinus'luların isimlerinin yerli (Frig) Yunan, Latin ve Kelt isimlerinin bir karışımı olduğunu ve yapılan bilimsel ve filolojik araştırmalar sonucunda İS 2. yüzyılda genel olarak konuşulan Kelt dilinin İS 6. yüzyılda bile konuşulmakta olduğunu göstermektedir (Claerhout-Devreker 2008: 39).

3. ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ PESSINUS SİKKELERİ IŞIĞINDA PESSINUS'UN ROMALILAŞMA SÜRECİ

Roma imparatorluk dönemi Pessinus sikkelerinde ise Galatlar'ın kabile kimliklerine ait ilk izlere Antoninus Pius (İS 138-161) sikkelerinin arka yüz lejantlarında rastlanılmaktadır. Bu sikkelerin ön yüzünde Antoninus Pius'un defne taçlı başı sağa (Kat. No. 3-26) doğru yer almaktadır. Arka yüzlerinde ise sırasıyla, Herakles (Kat. No. 3-5), Kybele (Kat. No. 6), Tanrı Men (Kat. No. 7, 8) Nehir Tanrısı Sangarius (Sakarya) (Kat. No. 9-13) Tyche (Kat. No.14-17), Apollon (Kat. No. 18,19), Artemis (Kat. No. 20), Genç Dionysos (Kat. No. 21-23) ve Kanatları Açık Kartal (Kat. No. 24, 25) tipleri yer almaktadır.

Üç grup olarak sınıflandırılan arka yüz lejantları birbirine benzer olup, hepsinde de Galatların ve Galatlara ait Pessinus'a hakim Galat boyu olan Tolistobogların adının kısaltması görülmektedir. Bu lejantların ilki, ΓΑΑ ΤΟΛΙΣ ΠΕΣΣΙΝΟΥΝΤΙΩΝ (Gal Tolis Pessinuntier) olup, (Kat. No. 3-7,14-17, 20,) ikinci grupta yer alan arka yüz lejantı ise ΓΑΑ. ΤΟΛΙΣ. ΠΕΚΚΙΝΟΝ ΤΙΩΝ (Gal To[li]s Pessinuntier) (Kat. No. 8,9)dir. Üçüncü grupta yer alan arka yüz lejantı ise, ΓΑΑ. ΤΟ. ΠΕΚΚΙΝ (Gal To Pessin) (Kat. No. 10,18,19, 21, 22, 23, 24, 25) olup, hepsi de **Galatlı Tolistobogların Pessinus** anlamına gelmektedir.

İkinci olarak Galatlar'ın kabile kimliklerine ait izler, Marcus Aurelius (İS 161-180) dönemine ait sikkelerdeki lejantlarda görülür. Bu sikkelerin ön yüzlerinde Genç M. Aurelius'un sağa dönük taçsız başı (Kat. No.27-29) M. Aurelius'un sağa dönük defne taçlı başı, (Kat.No.30,31,35,36) ve M. Aurelius'un defne taçlı, paludamentumlu, sağa doğru dönük zırlı büstü olmak üzere üç farklı tipi yer almaktadır. Arka yüzlerinde ise sırasıyla Artemis (Kat. No.27,28), Hermes (Kat. No.29,34), Dionysos (Kat. No.35) ve Zeus (Kat. No.36) tipleri yer almaktadır.

Marcus Aurelius (İS 161-180) sikkelerinde ise biri farklı, diğer üçü benzer olmak üzere dört arka yüz lejantında, Galatların ve Galatlara ait Pessinus'a hakim Galat boyu olan Tolistobogların adının kısaltması görülmektedir. Birinci grupta yer alan arka yüz lejantı **ΓΑΑ ΤΟΑΙC ΠΕCΚΙΝΟΥΝΤΙΩΝ** (Gal Tolis Pessinuntier) olup, anlamı ise **Galath Tolistobogların Pessinus** (Kat. No. 27, 28, 29)'dur. Diğer üç arka yüz lejantı ise birbirine benzer olup, anlamları ise aynıdır. Bu grupta yer alan arka yüz lejantının ilki, **CEB ΤΟΑΙC ΤΟ ΠΕCΚΙΝΟΥ** (Seb Tolisto Pessinus), (Kat. No. 30-34) İkinci arka yüz lejantı ise, **CEB ΤΟΑΙCΤΟΒΟ ΠΕCΚΙΝ** (Seb Tolisto Pessinus) (Kat. No. 35) dir. Üçüncü arka yüz lejantı ise, **CEB [ΤΟΑΙCΤΟ] ΠΕCΚΙΝΟΥΝΤΙΩΝ** (Seb Tolisto Pessinuntier) olup, hepsi de **Tanrı Augustos'a adanan Tolistobogların Pessinus** (Kat. No. 36) manasına gelmektedir. Bu son üç lejant, Marcus Aurelius döneminde, halkın yerel adının (**Tolistobogların**) kullanılarak bir nevi halka sevimli görünerek, asimile etmeden Romalılaştırma politikası uygulandığının güzel bir göstergesidir. Aynı politika Lucius Verus (İS 161-169) zamanında da devam ettirilmiştir

Üçüncü olarak Galatlar'ın kabile kimliklerine ait izler, Lucius Verus (İS 161-169) dönemine ait sikkelerdeki lejantlarda görülür. Bu sikkelerin ön yüzlerinde Lucius Verus'un sağa dönük defne taçlı başı (Kat. No.37), Lucius Verus'un sağa dönük taçsız büstü (Kat.No.38-41) olmak üzere iki farklı tipi yer almaktadır. Arka yüzlerinde ise sırasıyla Kybele (Kat. No.37), Asklepios (Kat. No.38-40) ve Hades-Serapis (Kat. No.41) tipleri yer almaktadır.

Lucius Verus sikkelerinde de birbirine benzer dört arka yüz lejantında Galatların ve Galatlara ait Pessinus'a hakim Galat boyu olan Tolistobogların adının kısaltması görülmektedir. Bu lejantların anlamlarının hepside aynıdır. Bu Birinci grupta yer alan arka yüz lejantı **CEB ΤΟΑΙCΤΟΒΟ ΠΕCΚΙΝΟΥΝ[ΤΙΩΝ]** (Seb Tolistobo Pessinuntier) (Kat. No. 37) olup, İkinci grupta yer alan arka yüz lejantı **CEBA ΤΟΑΙCΤΟΒΟ ΠΕCΚΙΝΟΥΝΤΙ** (Seba Tolistobo Pessinus) (Kat. No. 38, 40) dir. Üçüncü grupta yer alan arka yüz lejantı ise, **CEBA ΤΟΑΙCΤΟΒΟ ΠΕCΚΙΝΟΥΝΤΙΩΝ** (Seba Tolistobo Pessinuntier) (Kat. No. 39) ve Dördüncü grupta yer alan arka yüz lejantı **CEBA ΤΟΑΙCΤΟΒΟ ΠΕCΚΙΝΟΥΝΤΙ**. (Seba Tolistobo Pessinunti) olup, hepsi de **Tanrı Augustos'a adanan Tolistobogların Pessinus** manasına gelmektedir.

Septimus Severus sikkelerinde ise Galatların ve Galatlara ait Pessinus'a hakim Galat boyu olan Tolistobogların adlarının kısaltması sadece bir örnekte görülmektedir. Ön yüzünde Septimius Severus'un sola dönük defne taçlı başının yer aldığı sikkenin arka yüzünde Tyche yer almaktadır. Kat. No. 43 nolu bu sikkenin arka yüz lejantı **ΓΑΑ. ΤΟΑ. ΠΕCΚΙΝΟΥΝ ΤΙΩΝ** (Gal Tolis Pessinuntier) olup, anlamı ise **Galath Tolistobogların Pessinus**'dur.

Bu sikkelerin haricinde, imparatorluk kültürünün Pessinus'a girişinin en önemli göstergesi olan hexastyle tapınağın arka yüz tipi olarak kullanıldığı sikkeler de vardır. Tiberius (Kat. No. 1) döneminden itibaren başlayarak, Claudius (Kat. No. 2), M.Aurelius (Kat. No. 26), Septimius Severus (Kat. No.42), Julia Domna, (S. Severus'un Karısı) (Kat. No. 44) Caracalla (Kat. No. 45) ve Geta (Kat. No. 46) zamanına kadar darp edilen bu sikkelerin arka yüz lejantlarında Galatlar'ın kabile kimliklerine ait ilk izler görülmemektedir. Ancak Claudius (İS 41-54) döneminde, M. Annius Afrinus'un Galatia ve Lycaonia Valisi (İS 49-54) olduğu zamanda darp edilen sikkelerin arka yüzünde kullanılan lejant **IEC CI NO YN TI WN EΠI |AΦPI |NOY** (Pessinuntier Epi Afrinus) olup, **Afrinus tarafından Pessinululara** (Kat. No. 2) anlamına gelmektedir. Arka yüzde tapınak tipi yer alan örnekteki bu lejant tesadüf olmayıp, Galatia ve Lycaonia Valisi Afrinus'un da Romalılaştırma politikasına destek verdiğine işaret etmektedir.

SONUÇ

Septimius Severus'dan sonra Pessinus sikkeleri üzerinde Galatia ve Tolistobogi, unvanları artık görülmez. Buda artık Pessinus halkının eski kabile kimliklerinden uzaklaşıp, iyice Romalılaştırılmaya çalışıldığını açıkça ortaya koymaktadır. Ancak Romalılaştırma politikasının ilk ayağı olan imparator kültürünün kente girişini gösteren Pessinus'taki Augustus tapınağının inşasına rağmen Hellen mimarisinin değişik uygulamasını yansıtan tapınak ve Pessinusta'ki kent meclisi ile kamu yüksek görevlilerinin taşımış oldukları unvanlar kent Hellenistik karakterini yansıtmaktadır. Aynı zamanda Pessinus'taki imparator kültürü ile ilgili Marcus Aurelius ve Lucius Verus dönemlerine ait Pessinus darplı sikkelerin arka yüzlerinde **CEB TOAICTOBO ΠΕΣΣΙΝΟΥΝΤΙΩΝ** (Seb[astenoi]) (Coşkun 2013:88) Tolistobo Pessinuntier) **Tanrı Augustos'a adanan Tolistobogların Pessinus** lejantının görülmesi bu iki imparator döneminde Romalılaştırma politikasının hızlandırıldığını göstermektedir. Ancak Lucius Verus döneminden sonra, Pessinus sikkelerinin arka yüzünde bu lejanta rastlanılmamış olması da Augustus'un Galatlı Tolistobogların başkenti Pessinus'ta başlatmış olduğu Romalılaştırma politikasının sonradan terk edilmiş olduğu ya da etkili olmadığını göstermektedir. Yapılan bilimsel ve filolojik araştırmalar sonucunda İS 2. yüzyılda genel olarak konuşulan Kelt dilinin İS 6. yüzyılda bile konuşulmakta olduğunun görülmesi de Romalılaştırma politikasının çok etkili olmadığını bir başka göstergesidir.

KATALOGDA GEÇEN KISALTMALAR

AMM,	Anadolu Medeniyetler Müzesi
Arslan 2006,	"Pessinus ve Tavium Sikkeleri", <i>Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2005 Yıllığı</i> , Ankara 2006.
A. Y.	Arka Yüz
B,	Berlin Devlet Sikke Kabinesi
BM,	British Museum
BMC,	BMC Galatia, W. Wroth, Catalogue of Greek Coins in the British Museum – Galatia, Cappadocia and Syria. London 1899.
C,	SNG Cambridge, Fitzwilliam Museum

Env.No,	Envanter No.
F,	SNG France, E.Levante, Cabinet des Médailles. Pamphylie, Psidie, Lycaonie, Galatie. Zurich/ Paris 1994.
Fox,	Rauch Fox , Staatliche Museen zu Berlin, 1853.
Gr,	Gram.
I-B,	F. Imhoof- Blumer, Kleinasitiische Münzen, Wien 1901.
İÖ,	İsa'dan önce
İS,	İsa'dan sonra
Kat.No,	Katalog No.
Ky,	Kalıp Yönü.
Lindgren- Kovacs,	H. C. Lindgren- F. L. Kovacs, Ancient Bronze Coins of Asia Minor and the Levant from the Lindgren Collection (San Mateo, 1985)
LK,	H. C. Lindgren, F. L. Kovacs, Ancient Bronze Coins of Asia Minor and the Levant from the LindgrenCollection, San Mateo, 1985.
Mionnet,	T. E. Mionnet, Description des Médailles Antiques, Grecques et Romaines, Paris, 1806-1837.
Ö,	SNG Österreich, Wolfgang Szaivert, Claude Daburon, Sammlung Leypold, Osterreichische Nationalbank, Wien: Kleinasiaatische Münzen der Kaiserzeit, Band II: Phrygien – Kommagene,
Ö. Y.	Ön Yüz
P,	Paris, Bibliothèque Nationale (including the Delepierre collection) R, Roman Provincial Coinage.
RPC,	Roman Provincial Coinage.
SNG France,	SNG France, E.Levante, Cabinet des Médailles. Pamphylie, Psidie, Lycaonie, Galatie. Zurich/ Paris 1994.
SNG,	Sylloge Nummorum Graecorum.
SNGvAul,	Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland Sammlung v. Aulock. -6254 and Galatien 8719-8726 etc,
V,	Vienna, Kunsthistorisches Museum
VA,	Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland Sammlung v. Aulock. Galatien 6099-6254 and Galatien 8719-8726 etc,
Wadd,	E. Babelon, <i>Inventaire Sommaire de la Collection Waddington</i> , Paris, 1898.

KATALOG**TİBERİUS (İS 14-37)****Kat. No** : 1**Env. No** : R 3548

26 mm; 16. 36 gr; ky. 9 (←)

Ö.Y. : ΤΙΒΕΡΙΟC Κ[ΑΙ]CΑΡ

Tiberius'un taçsız başı, sağa

A.Y. : ΕΠΙ ΒΑ[ΣΙ]ΛΕΩC

Hexastyle tapınak, cepheden

Tarih : Tiberius (İS 14-37)**Basilica, İS 14-15, veya İS 35-37****Referans** : RPC I. no. 3548 ; Devreker 191, no. 6**CLAUDIUS (İS 41-54)****Kat. No** : 2**Env. No** : BMC 18/3

26 mm; 11. 1 gr; ky. 12 (↑)

Ö.Y. : ΚΛΑΥΔΙΟC ΚΑΙCΑΡ. CΕΒΑCΤΟ [C]

Claudius'un defne çelenkli başı, sağa

A.Y. : ΗΕC | CΙ | ΝΟ | ΥΝ | ΤΙ | W | [N] ΕΠΙ | ΑΦ [ΡΙ] ΝΟΥ

Hexastyle tapınak, cepheden

Tarih : Claudius (İS 41-54)**M. Annius Afrinus, Galatia ve Lycaonia Valisi, İS 49-54****Referans** : BMC *Galatia*, s. 18 no. 3; Stumpf 273 c

ANTONINUS PIUS (İS 138-161)**Kat. No** :3**Env. No** : I-B 1900

32 mm; 26,72 gr; ky. 6 (↓)

Ö.Y. : AYT(O) KAI AAPI ANTWNEINW EYCE

Antoninus Pius'un defne taçlı başı, sağa

A.Y. : ΓΑΑ ΤΟΛΙΣ ΠΕΣΣΙΝΟΥΝΤΙΩΝ

Herakles ayakta, sağa; başının üstünde ve omuzlarında aslan postu, boğa başlı sopasına dayanmakta, sağa; kalçasını sola yaslamış; sağ bacağı arkasında sadak

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)**Referans** : I-B 1900; BMC 19/8**Kat. No** : 4**Env. No** : BMC 19 /8

33 mm; 26. 91 gr; ky. 6 (↓)

Ö.Y. : AYTOKAIAAPIAN TWNEINWEYCE

Antoninus Pius'un defne taçlı başı, sağa

A.Y. : ΓΑΑΤΟΛΙΠΗΕΚΚ ΙΝΟΥΝΤΙΩΝ

Herakles ayakta, sağa; başının üstünde ve omuzlarında aslan postu, boğa başlı sopasına dayanmakta, sağa; kalçasını sola yaslamış; sağ bacağı arkasında sadak

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)**Referans** : BMC *Galatia*, s. 19 no. 8

Kat. No :5

Env. No : P 211

22.96 gr.

Ö.Y. : ΑΥΤ ΚΑΙΑΔΡΑΠΙ ΑΝ[ΤΩΝΕΙΝΩΕΥΣ]Ε

Antoninus Pius'un defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : ΓΑΑ. ΤΟΔΙΟ. ΠΕΚΚΙΝΟΥΝ ΤΙΩΝ

Herakles ayakta, sağa; başının üstünde ve omuzlarında aslan postu, boğa başlı sopasına dayanmakta, sağa; kalçasını sola yaslamış; sağ bacağı arkasında sadak

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : SNG France 3, no. 2577

Kat. No : 6

Env. No : Ö 2750

33 mm; 25,05 gr; ky. 6 (↓)

Ö.Y. : ΑΥΤΟ ΚΑΙΑΔΡΑΠΙ ΑΝ ΤΩΝΕΙΝ ΕΥΣΕ

Antoninus Pius'un defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : ΓΑΑ. ΤΟΔΙΟ. ΠΕΚΚΙΝΟΥΝ ΤΙΩΝ

Kybele taht üzerinde oturur, sola; ileriye doğru uzattığı sağ elinde phiale, sol yanında asa; ayaklarının yanında oturan aslan

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : SNG Österreich 2750

Kat. No : 7**Env. No** : AMM 101-141/ 9-09

25 mm; 11,94 gr; ky. 6 (↓)

Ö.Y. : A. Y. T. O. KAI. AAPI ANTWNNEINWEYCE

Antoninus Pius'un defne taçlı başı, sağa

A.Y. : ΓΑΑ. ΤΟΛΙC. ΠΕCΚΙΝΟΥΝ ΤΙΩΝ

Tanrı Men ayakta cepheden, baş sola; omzunda boynuz-hilal; sağ elinde omphalos, sol elinde asa; sağ bacağıının önünde sunak

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)**Referans** : SNG *France* 3, no. 2578**Kat. No** : 8**Env. No** : P 212

12. 22 gr

Ö.Y. : ΑΥΤΟ ΚΑΙΑΑΠΙ ΑΝΤΩΝΝΕΙΝΟ[C]

Antoninus Pius'un defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : ΓΑΑ. ΤΟΛΙC. ΠΕCΚΙΝΟΥΝ ΤΙΩΝ

Tanrı Men ayakta cepheden, baş sola; omzunda boynuz-hilal var; sağ elinde omphalos sol elinde asa tutmakta; sağ bacağıının önünde sunak var.

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)**Referans** : Wadd. no. 6655; SNG *France* 3, no. 2578

Kat. No :9

Env. No : P 215

6. 72 gr

Ö.Y. : AV KA AΔ P ANTWEV CE

Antoninus Pius'un defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : ΓΑΑ. ΤΟ[ΔΙ]C. ΠΕCCIN

Nehir Tanrısı Sangarius (Sakarya) sola uzanmış; sağ elinde kamış; içinden su akan bir kaba (su ibriğine) yaslanmakta.

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : Wadd. no. 6657; SNG *France 3*, no. 2579

Kat. No : 10

Env. No : BMC 19 /9

20 mm; 6. 38 gr; ky. 7 (↙)

Ö.Y. : AV. KAAAP ANTWEVC E

Antoninus Pius'un defne taçlı başı, sağa

A.Y. : ΓΑΑ. ΤΟ. Π ΕCCIN

Nehir Tanrısı Sangarius (Sakarya) sola uzanmış; sağ elinde kamış; içinden su akan bir kaba (su ibriğine) yaslanmakta

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : BMC *Galatia*, s. 19 no. 9

Kat. No :11

Env. No : Leake 7990

20 mm; 6,33 gr; ky. 6 (↓)

Ö.Y. : AY KA AΔP[I] ANTW EYΣE

Antoninus Pius'un defne taçlı başı, sağa

A.Y. : ΓAA TO ΠECCIN;

Nehir Tanrısı Sangarius (Sakarya) sola uzanmış; sağ elinde kamış; içinden su akan bir kaba (su ibriğine) yaslanmakta

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : BMC *Galatia*, 19/9; C SNG 5396; Leake 7990, Ek. s.79.8; Imhoof-Blumer 1900

Kat. No : 12

Env. No : VA 6211

6. 05 gr

Ö.Y. : AV KA AΔP[I] EYΣE

Antoninus Pius'un defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : ΓAA. TO ΠECCIN

Nehir Tanrısı Sangarius (Sakarya) sola uzanmış; sağ elinde kamış; içinden su akan bir kaba (su ibriğine) yaslanmakta

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : SNGvAul, no. 6211

Kat. No : 13

Env. No : C 5396

20 mm; 5,71 gr; ky. 6 (↓)

Ö.Y. : ΑΥ ΚΑ ΑΔΡ[Ι] ΑΝΤΩ ΕΥΣΕ

Antoninus Pius'un defne taçlı başı, sağa

A.Y. : ΓΑΛ ΤΟ ΠΕCCIN

Nehir Tanrısı Sangarius (Sakarya) sola uzanmış; sağ elinde kamış; içinden su akan bir kaba (su ibriğine) yaslanmakta

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : BMC *Galatia* 19/9; C SNG 5396; Leake 7990, Suppl. p.79.8;V 36381

Kat. No : 14

Env. No : AMM 1411-1

32 mm; 26.57 gr; ky. 6 (↓)

Ö.Y. : ΑΥΤΟΚΑΙΑΡΠΙ ΑΝΤΩΝΝΕΙΝΩΕΥCΕ

Antoninus Pius'un defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : ΓΑΛ. ΤΟΑΙC. ΠΕCCΙΝΟΥΝ ΤΙΩΝ

Tyche taht üzerinde, sola; başında polos, sağ elinde gemi dümeni, sol elinde bereket boynuzu ve ayakları altında Nehir Tanrısı Sangarius (Sakarya), sola

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : SNGvAul, no. 6210; Arslan 2006, no. 12

Kat. No : 15

Env. No : VA 6210

31 mm; 25. 16 gr ; ky. 7 (ℳ)

Ö.Y. : AVTO KAI AAPI ANTWNEINW EYΣE

Antoninus Pius'un defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : ΓΑΑ. ΤΟΛΙC (= ΓΑΛΑΤΟΝ ΤΟΛΙΣΤΟΒΟΛΙΟΝ)

ΠΕCCINOYN TIWN

Tyche taht üzerinde, sola; başında polos, sağ elinde gemi dümeni, sol elinde bereket boynuzu ve ayakları altında Nehir Tanrısı Sangarius (Sakarya), sola

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : SNGvAul, no. 6210; Arslan 2006, no. 12

Kat. No :16

Env. No : AMM 90-51/48-90

32 mm; 24. 00 gr; ky. 8 (ℳ)

Ö.Y. : AYTOKAIAAPI AN TWNNEINΩEYCE

Antoninus Pius'un defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : ΓΑΑ. ΤΟΛΙC. ΠΕCCINOYN TIWN

Tyche taht üzerinde, sola; başında polos, sağ elinde gemi dümeni, sol elinde bereket boynuzu ve ayakları altında Nehir Tanrısı Sangarius (Sakarya), sola

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : SNGvAul, no. 6210; Arslan 2006, no. 13

Kat. No : 17

Env. No : B 19766

32 mm; 19,50 gr ; ky. 6 (I)

Ö.Y. : ΑΥΤΟΚΑΙΑΡΡΗ ΑΝΤΩΝΝΕΙΝΩΕΥΣΕ

Antoninus Pius'un defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : ΓΑΛ. ΤΟΛΙΣ. ΠΕΚΚΙΝΟΥΝ ΤΙΩΝ

Tyche taht üzerinde, sola; başında polos, sağ elinde gemi dümeni, sol elinde bereket boynuzu ve ayakları altında Nehir Tanrısı Sangarius (Sakarya), sola

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : SNGvAul, no. 6210; B 19766; Arslan 2006, no. 12

Kat. No : 18

Env. No : F 2580

5.57 gr

Ö.Y. : ΑΥ ΚΑ ΑΔ Ρ ΑΝΤΩ ΕΥ ΣΕ

Antoninus Pius'un defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : [Γ]ΑΛ. ΤΟ ΠΕΚ [ΚΙΝ]

Kitharalı Apollon ayakta cepheden, sol elinde lir

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : Wadd. no. 6658 (2579 ön yüz aynı); SNG France 3, no. 2580.

Kat. No : 19

Env. No : BMC 18 /4

19 mm; 5. 28 gr; ky. 5 (↘)

Ö.Y. : AVKAAAP ANTWEVC E

Antoninus Pius'un defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : ΓΑΑ. ΤΟ. ΙΙ ΕCСIN

Apollon ayakta çıplak, cepheden, baş sağa; sol elinde üçayak üzerinde lir; sağ elinde mızrap

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : BMC *Galatia*, s. 18 no. 4

Kat. No : 20

Env. No : BMC 19/5

25 mm; 11. 84 gr; ky. 5 (↘)

Ö.Y. : AVTOKAI AΔPI ANTWN[EINW EV]CE

Antoninus Pius'un defne taçlı başı, sağa

A.Y. : ΓΑΑ. ΤΟΑΙC. ΠΕCСINOVNTIWN

Kısa chitonlu Avcı Artemis ayakta, cepheden; baş sola; sağ eliyle omzundaki okluktan ok çekiyor; sol elinde yay

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : BMC *Galatia*, s. 19 no. 5

Kat. No : 21

Env. No : BMC 19/6

16 mm; 3. 09 gr; ky. 7 (↙)

Ö.Y. : ΑΥΚΑΙΑΔΡΑ ΝΤΩ ΕΥΣ Ε

Antoninus Pius'un defne taçlı başı sağa

A.Y. : ΓΑΛ ΤΟ ΠΕΚΚΙΝ

Genç Dionysos ayakta cepheden; sağ elini yukarı kaldırmış üzüm salkımı tutmakta; sol yanında panter

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : BMC *Galatia*, s. 19 no. 6

Kat. No : 22

Env. No : BMC 19/7

16 mm; 3. 02 gr; ky. 6 (↓)

Ö.Y. : (ΑΥΚΑΙΑΔΡΑ ΝΤΩ ΕΥΣ Ε)

Antoninus Pius'un defne taçlı başı, sağa

A.Y. : ΓΑΛ ΤΟ ΠΕΚΚΙΝ

Genç Dionysos ayakta cepheden; sağ elini yukarı kaldırmış üzüm salkımı tutmakta; sol yanında panter

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : BMC *Galatia*, s. 19 no. 7

Kat. No : 23

Env. No : P 213

3. 42 gr

Ö.Y. : AV KA AΔ P ANTW EV CE

Antoninus Pius'un defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : ΓΑΑ. ΤΟ ΠΕCCIN

Dionysos ayakta cepheden; sağ elini yukarı kaldırmış üzüm salkımı tutmakta; sol yanında panter

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : Wadd. no. 6656; SNG *France 3*, no. 2581

Kat. No : 24

Env. No : VA 8725

6. 05 gr

Ö.Y. : AV KA AΔP EVΣE

Antoninus Pius'un defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : ΓΑΑ. ΤΟ ΠΕCCIN

Kanatları açık kartal cepheden, başı sola

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : SNGvAul, no. 8725

Kat. No : 25

Env. No : Fox 1853

16 mm; 2. 90 gr; ky. 6 (↓)

Ö.Y. : ΑΥ ΚΑΙ ΑΔΡ ΑΝΤΩ ΕΥΣΕ

Antoninus Pius'un defne taçlı başı sağa

A.Y. : ΓΑΛ ΤΟ ΠΕΣΣΙΝ

Kanatları açık kartal cepheden, başı sola

Tarih : Antoninus Pius (İS 138-161)

Referans : C. R. Fox 1853; SNGvAul 8725; Mionnet IV,392, no.110.

MARCUS AURELIUS (İS 161-180)

Kat. No : 26

Env. No : VA 6213

25 mm; 11. 98 gr; ky. 7 (↙)

Ö.Y. : Α. Κ. Μ. ΑΝΤΩΝΕΙΝ. C.

M. Aurelius'un defne taçlı başı, sağa

A.Y. : ΠΕΚΚΙΝΟΥΝ ΤΙΩΝ

Üçgen alınlıklı hexastyle tapınak, cepheden

Tarih : Marcus Aurelius (İS 161-180)

Referans : SNGvAul, no. 6213

Kat. No : 27

Env. No : P 216

11. 04 gr.

Ö.Y. : ΑΥΡΗΛΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡ

Genç M. Aurelius'un taçsız başı, sağa

A.Y. : ΓΑΛ ΤΟΛΙΣ ΠΕΚΚΙΝΟΒΝ ΤΙΩΝ

Avcı Artemis ayakta, cepheden; sağ eliyle sadağından ok çekiyor

Tarih : Marcus Aurelius (İS 161-180)

Referans : SNG France 3, no. 2582

Kat. No : 28

Env. No : V 34257

26 mm; 11,40 gr; ky. 6 (↓)

Ö.Y. : ΑΥΡΗΛΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡ

Genç M. Aurelius'un taçsız başı, sağa

A.Y. : ΓΑΛ ΤΟΛΙΣ ΠΕΚΚΙΝΟΒΝ ΤΙΩΝ

Avcı Artemis ayakta, cepheden; sağ eliyle sadağından ok çekiyor

Tarih : Marcus Aurelius (İS 161-180)

Referans : V 34257; SNG France 3, no. 2582; B 1914/722;

Prowe III, no. 2374.

Kat. No :29

Env. No : BMC 19/10

26 mm; 12. 77 gr; ky. 6 (Ⓛ)

Ö.Y. : ΑΥΡΗΛΙΟC ΚΑΙCΑΡ

Genç M. Aurelius'un taçsız başı, sağa

A.Y. : ΓΑΛΤΟΑΙCΠΙCΚΝΟΥΝΤΙΩΝ

Hermes ayakta, cepheden baş sola; sağ elinde para kesesi, sol elinde caduceus

Tarih : Marcus Aurelius (İS 161-180)

Referans : BMC *Galatia*, s. 19 no. 10.

Kat. No : 30

Env. No : P 217

25 mm; 11. 87 gr; ky. 8 (Ⓛ)

Ö.Y. : ΑΥΤ Κ Μ ΑΥΡΗΛΙΟC ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC.

M. Aurelius'un defne taçlı başı, sağa

A.Y. : CEB ΤΟΑΙC ΤΟΠΕCΚΙΝΟΥ

Hermes ayakta, cepheden baş sola; sağ elinde para kesesi, sol elinde caduceus

Tarih : Marcus Aurelius (İS 161-180)

Referans : Wadd. no. 6659; SNG *France 3*, no. 2586

Kat. No : 31

Lev. No. : 6 S. No. 84, 87, 113, 114

Env. No : P 218

9. 15gr

Ö.Y. : AVT K MAVPHAIOC ANTΩNEINOC

M. Aurelius'un defne taçlı başı sağa.

A.Y. : CEB TOAIC TOΠECCINOY

Hermes ayakta, cepheden baş sola; sağ elinde para kesesi, sol elinde caduceus

Tarih : Marcus Aurelius (İS 161-180)

Referans : Wadd. no. 6659; SNG *France 3*, no. 2587

Kat. No : 32

Lev. No. : 6 S. No. 84, 87, 113, 114

Env. No : AMM 577-1

25 mm; 8. 64 gr; ky. 9 (←)

Ö.Y. : AYT. K. M. AYPHAIOC ANTΩNEINOC

M. Aurelius'un defne taçlı, paludamentumlu, zırhlı büstü, sağa

A.Y. : CEB. TOAICTO. ΠECCINOY

Hermes ayakta, cepheden baş sola; sağ elinde para kesesi, sol elinde caduceus

Tarih : Marcus Aurelius (İS 161-180)

Referans : SNG *France 3*, no. 2586-87; Arslan 2006, no. 17

Kat. No : 33

Env. No : AMM 41-1-2006

25 mm; 8. 74 gr; ky. 9 (←)

Ö.Y. : AYT. M. AYPHAIOC ANTΩNEINOC

M. Aurelius'un defne taçlı, paludamentumlu, zırhlı büstü, sağa

A.Y. : CEB. TO[AICT]O. ΠECCINOY;

Hermes ayakta, cepheden baş sola; sağ elinde para kesesi, sol elinde caduceus

Tarih : Marcus Aurelius (İS 161-180)

Referans : SNG *France* 3, no. 2586-87; Arslan 2006, no. 45

Kat. No : 34

Env. No : AMM 1274-1020 (1938 -1940 AÇK)

25 mm; 7. 62 gr; ky. 6 (↓)

Ö.Y. : [AYT. K. M. AY]PHAIOC AN[TΩNEINOC];

M. Aurelius'un defne taçlı, paludamentumlu, zırhlı büstü, sağa

A.Y. : CEB. TO[AICT]O. ΠECCINOY

Hermes ayakta, cepheden baş sola; sağ elinde para kesesi, sol elinde caduceus

Tarih : Marcus Aurelius (İS 161-180)

Referans : SNG *France* 3, no. 2587; Arslan 2006, no. 18

Kat. No :35

Lev. No. : 8 S. No. 84, 88, 113, 114

Env. No : P 219

32 mm; 21,44 gr; ky. 7 (↙)

Ö.Y. : **A. V. T. K M AVPHA ANTΩNEINOC**

M. Aurelius'un defne taçlı başı, sağa

A.Y. : **CEB TOAICTOBO ΠECCIN.**

Dionysos ayakta cepheden, baş sola dönük; sol elinde kantharos, sağ elinde asa

Tarih : **Marcus Aurelius (İS 161-180)**

Referans : SNG *France* 3, no. 2590

Kat. No :36

Env. No : AMM 94-2/ 1-10

23 mm; 7. 41 gr; ky. 7 (↙)

Ö.Y. : **[AYT. K. M. AY] PHAIOC ANTΩN [EINOC]**

M. Aurelius'un defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : **CEB [TOAICTO] ΠECCI NOYNT IΩN**

Taht üzerinde oturan Zeus, sola; sağ elinde phiale, sol elinde asa; ayaklarının önünde kartal

Tarih : **Marcus Aurelius (İS 161-180)**

Referans : SNGv*Aul* no. 6231 ile arka yüz benzer

LUCIUS VERUS (İS 161-169)**Kat. No** : 37**Env. No** : Fox 1853

32 mm; 22,33 gr; ky. 6 (↓)

Ö.Y. : ΑΥΤ ΚΑΙ Λ ΟΥΚΙΣ ΟΥΗΡΟ ΣΕΒ

Lucius Verus'un defne taçlı başı, sağa

A.Y. : ΣΕΒ ΤΟΛΙΣΤΟΒΟ ΠΕΣΣΙΝΟΥΝ[ΤΙΩΝ]

Sağa yürüyen aslanın üzerinde Kybele; başında polos, sağ elinde asa, sol elinde tympaneum

Tarih : Lucius Verus (İS 161-169)**Referans** : B C. R. Fox 1853**Kat. No** :38**Env. No** : BMC 21/17

33 mm; 23. 9 gr; ky. 8 (↙)

Ö.Y. : Α. ΥΤ. ΚΑΙ Λ. ΟΥ. ΚΙΣ ΟΥΗΡΟΣΕΒ

Lucius Verus'un taçsız büstü, sağa

A.Y. : ΣΕΒΑΤΟΛΙΣΤΟ ΒΟΠΕΚΚΙΝΟΥΝΤΙ

Himationlu Asklepios ayakta, cepheden; baş sola; sağ elinde yılan sarılı asa, sol eli belinde

Tarih : Lucius Verus (İS 161-169)**Referans** : BMC *Galatia* s. 21, no. 17; Arslan 2006, no. 23**Kat. No** : 39

Env. No : VA 6217

23. 35 gr

Ö.Y. : AYT. KAI Λ OYKΙΣ OYHPO

Lucius Verus'un taşsız büstü, sağa

A.Y. : CEBA TOΛICTOBO ΠECCINOYN TΙΩN

Himationlu Asklepios ayakta, cepheden; baş sola; sağ elinde yılan sarılı asa, sol eli belinde

Tarih : Lucius Verus (İS 161-169)

Referans : SNGvAul no. 6217

Kat. No :40

Env. No : P 233

21. 27 gr

Ö.Y. : A. V. T. KAI [KICOYHPO] CE B.

Lucius Verus'un taşsız büstü, sağa

A.Y. : CEBA TOΛICTOBO ΠECCI NOVNTI.

Himationlu Asklepios ayakta, cepheden; baş sola; sağ elinde yılan sarılı asa, sol eli belinde

Tarih : Lucius Verus (İS 161-169)

Referans : SNG France 3, no. 2610; Wadd. no. 6665

Kat. No : 41

Env. No : BM 1920,0516. 66

30 mm; 18. 7 gr; ky. 8 (⚡)

Ö.Y. : [A. Y. T.] KAI. A. OY. KICOYHPOCEB

Lucius Verus'un taçsız büstü, sağa

A.Y. : [CEBATOAIK] TO BO HECCINOYNTI

Başı taçlı Hades-Serapis, taht üzerinde oturur, sola; modius ve himation giymiş, sol kolunu esasının üzerine yaslarken; sağ kolunu ayaklarının altındaki kerberosun üzerine uzatıyor

Tarih : Lucius Verus (İS 161-169)

Referans : BMC *Galatia* s. 21, no. 20 ile arka yüz benzer

SEPTIMIUS SEVERUS (İS 193-211)

Kat. No : 42

Env. No : AMM 2075-1

28 mm; 13. 55 gr; ky. 1 (↗)

Ö.Y. : A. V. K. ACEITI. CEOYHPOC II

Septimius Severus'un defne taçlı başı, sola

A.Y. : HE/CC|I|N|OYN TIΩN

Hexastyle tapınak, cepheden; alınlıkta kalkan veya küre

Tarih : Septimius Severus (İS 193-211)

Referans : SNGvAul no. 6226; Arslan 2006, no. 29

Kat. No :43

Env. No : LK 1687

14. 16 gr

Ö.Y. : ΑΥΚΑΧΕΠΤΙ ΧΕΟΥΗΡΟΠ

Septimius Severus'un defne taçlı başı, sola

A.Y. : ΓΑΛ. ΤΟΛ. ΠΕΧΧΙΝΟΥΝ ΤΙΩΝ

Tyche ayakta, cepheden; baş sola; başında kalathos, sağ elinde gemi dümeni, sol elinde bereket boynuzu

Tarih : Septimius Severus (İS 193-211)

Referans : Lindgren-Kovacs I, no. 1687

JULIA DOMNA (İS 193-211)

Kat. No : 44

Env. No : P 247

16. 34 gr

Ö.Y. : ΙΟΥΑΙΑ ΔΟΜΝΑ ΧΕΒΑ

Julia Domna'nın büstü, sağa

A.Y. : ΠΕ/ΧΧ/ΙΝΟΒ[ΝΤ] ΙΩΝ

Hexastyle tapınak, cepheden

Tarih : Julia Domna (S. Severus'un Karısı İS 193-211)

Referans : Wadd. no. 6672; SNG *France* 3, no. 2613

CARACALLA (İS 198-217)**Kat. No** :45**Env. No** : P 261

14. 68 gr

Ö.Y. : ANTΩNINOC AVTOVCTOC

Caracalla'nın defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : ΗΕCCI NOVNTIΩN

Hexastyle tapınak, cepheden

Tarih : Caracalla (İS 198-217)**Referans** : Wadd. no. 6686; SNG *France 3*, no. 2626 (delikli)**GETA, İMPARATOR (İS 209-211)****Kat. No** :46**Env. No** : P 268

16. 61 gr

Ö.Y. : ΓΕΤΑC ΑΥΤΟVCTOC

Geta'nın defne taçlı büstü, sağa

A.Y. : ΗΕCCI NOVNTIΩN

Hexastyle tapınak, cepheden

Tarih : Geta, İmparator (İS 209-211)**Referans** : SNG *France 3*, no. 2636

KAYNAKÇA

AKURGAL, E. (1983). Ancient Civilisations And Ruins of Turkey, TTK Basımevi, İstanbul.

ANABOLU, M. (1970). “Küçük Asya’da Bulunan İmparator Tapınakları” Anadolu Araştırmaları 2, İstanbul, 31-51.

BURRELL, B. (2004). Neokoroi: Greek Cities and Roman Emperors, Brill Publisher, Netherlands.

CLAERHOUT, I.–DEVREKER, J. (2008). Pessinus: Ana Tanrıça’nın Kutsal Kenti, (Çev: Betül Avunç) Homer Kitabevi, İstanbul.

COŞKUN, A. 2009 (2010) “Der Ankyraner Kaiserkult Und Die Transformation Galatischer Und Phrygisch-Galatischer Identitäten in Zentralanatolien Im Spiegel Der Münzquellen” (The Emperor Cult Of Ancyra And The Transformation Of Galatian And Phrygio-Galatian Identities İn Central Anatolia According To The Numismatic Evidence’). In: A.C./Heinz Heinen/Stefan Pfeiffer (Eds.): Repräsentation Von Identität Und Zugehörigkeit Im Osten Der Griechisch-Römischen Welt, Frankfurt/M. 173-211.

COŞKUN, A. (2013). Belonging And Isolation in Central Anatolia: The Galatians in The Graeco-Roman World, (Ed.: Sheila L. Ager And Riemer A. Faber) University Of Toronto Press Canada. 73-95.

FRANKE, P. R. (2007). Roma Döneminde Küçük Asya: Sikkelerin Yansımasında Yunan Yaşamı, (Çev.: Nezahat Baydur, Banu Theis-Baydur), Ege Yayınları, İstanbul.

HALFMANN, H. (1986). “Zur Datierung Und Deutung Der Preisterterliste Am Augustus–Roma-Tempel in Ankara” Chrion, 16, 35-42

KADIOĞLU, M.–GÖRKAY, K.–MITCHELL, S. (2011). Roman Ancyra/Roma Döneminde Ankara, YKY, İstanbul.

KADIOĞLU, M.–GÖRKAY, K. (2007) “Yeni Arkeolojik Araştırmalar Işığında Μητροπολι Σ Θεσ Γαλατια Σ: Ankyra”, Anadolu/ Anatolia, 32, 21-151.

KAYA, M. A. (2000). Anadolu’da Galatlar ve Galatia Tarihi, EÜEF Yayınları, İzmir.

ÖZTÜRK, F.D. (2009). “Likya Örneğinde Romalılaştırma ve Romalılaşma”, Doğu-Batı Dergisi: Romalılar I, Sayı 49, 277-286

PRICE, S.F.R. (2004). Ritüel ve İktidar: Küçük Asya’da Roma İmparatorluk Kültü (Çev: Taylan Esin) İmge Kitapevi Yayınları, Ankara.

RAMSAY, W. M. (1960). Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası, (Çev.: Mihri Pektaş), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

SMITH; W. (1878). (Ed.) A Dictionary Of Greek And Roman Geography, Walton And Maberly Publisher, London.

STEPHEN, M. (1995). Cremna in Psidia: An Ancient City in Peace And War, Duckwort Publisher, London.

TEKİN, O. (2012). Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş, İletişim Yayınları, 7. Baskı, İstanbul.

ÜRETEN, H. (2014) “Tralleis: Augustus Neokrati [Νεωκορος Του Σεβαστου]”, Tarih Okulu Dergisi (Tod), Yıl 7, Sayı XX Aralık.

YALÇINKAYA I. – ÇAPAR, Ö. – ERDEM, İ. – ERGENÇ, Ö. – BAŞ, H. – ERDEMİR T., UYAR, M. (KEÇİŞ, M., (2009). Taş Devrinden Cumhuriyete Ankara, Ayrıntı Basımevi, Ankara.

YURTSEVER, A. (2012). Side’de Romanizasyon Sürecinde Gladyatörler ve Agonlar, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi SBE, Eskişehir.